

ETISKE PRINCIPPER FOR NORDISKE PSYKOLOGER

FORORD

De fagetiske principper følger de almene etiske principper. De fælles værdier omfatter blandt andet retfærdighed, lighed, respekt for menneskers og deres miljøers autonomi og værdighed. Psykologer overholder menneskerettighedsprincipperne som fastlagt i de internationale traktater og menneskerettighedskonventioner. Gennem deres arbejde kommer psykologer imidlertid undertiden ud i specielle situationer, som kræver så vanskelige etiske vurderinger, at den almene etik ikke giver tilstrækkelig vejledning. Derfor har psykologerne udarbejdet fagetiske principper med henblik på at vejlede i og understøtte etisk refleksion.

Etisk refleksion bør præge enhver faglig aktivitet. Etiske konsekvenser bør betragtes som en del af arbejdskonteksten på linje med juridiske, faglige og andre rammer.

Den europæiske psykologsammenslutning EFPA (The European Federation of Psychologists' Association) vedtog i 1995 en "Meta-Code of Ethics", der har til hensigt at dække alle situationer, som den professionelle psykolog kommer ud for i sit arbejde.

Siden midten af 1980'erne har nordiske psykologer haft fælles etiske principper. I 1997 blev disse omarbejdet i overensstemmelse med EFPA's metakode og i 2020 i overensstemmelse med EFPA's generelle etikkodeks. Dette dokument er dog gældende uden yderligere overensstemmelse med EFPA's etikkodeks og udgør de etiske principper for de nordiske psykologer. Dokumentets specifikationer er også baseret på det stigende behov for at justere de etiske principper med henblik på at fremme etisk bevidsthed og refleksion.

De etiske principper er organiseret i fire hovedprincipper:

- Respekt for klientens rettigheder og værdighed.
- Kompetence.
- Ansvar.
- Professionel integritet.

Principperne er udformet i den hensigt, at de skal:

- Tjene som støtte for nordiske psykologer ved stillingtagen til etiske spørgsmål.
- Beskytte klienter mod uhensigtsmæssig og/eller skadelig intervention.
- Støtte samarbejdet mellem psykologer indbyrdes og mellem psykologer og andre faggrupper.
- Være et grundlag for, at tilliden til psykologfaglig professionsudøvelse opretholdes.
- Tjene som grundlag for at udarbejde fagetiske retningslinjer og råd inden for specielle områder.

Disse etiske principper er blevet udformet for psykologer. De kan dermed ikke umiddelbart fortolkes ud fra andre faggruppers terminologi og forståelsesrammer, fx som juridiske lovparagraffer.

De fagetiske principper regulerer psykologers faglige virksomhed. Dette professionelle virke omfatter enhver situation, hvor psykologen udøver faglig virksomhed i relation til individ, gruppe eller organisation.

De fagetiske principper gælder også i arbejdsmæssige situationer, hvis indhold ikke umiddelbart kan karakteriseres som psykologfaglig virksomhed, men som udøves af psykologer og bygger på færdigheder opnået gennem psykologuddannelsen.

De nordiske psykologforeninger har ansvar for at motivere til og fremme etisk refleksion og debat blandt deres medlemmer bl.a. ved indsats i form af undervisning og rådgivning. Herudover forventer foreningerne af deres medlemmer, at de løbende udvikler deres bevidsthed om etiske spørgsmål.

Som medlemmer af de nordiske psykologforeninger har vi pligt til at reflektere over vores virksomhed og optræde i overensstemmelse med de etiske principper. Foreningerne er ansvarlige for at undersøge, vurdere og, i påkommende tilfælde, sanktionere enhver klage vedrørende deres medlemmer.

1. INDLEDNING

Psykologer arbejder med udgangspunkt i faglig viden, der er baseret på forskning og underbygget erfaring. Psykologien og psykologprofessionen befinder sig i en kontinuerlig udviklingsproces med en stadig tilgang af nye og mere komplekse metoder og viden. Et samfund i konstant forandring giver hele tiden nye og problemfyldte situationer, og det er derfor vigtigt, at psykologer løbende overvejer deres egne begrænsninger og er i stand til at benytte sig af kollegers og andres faglige viden og kvalifikationer.

Psykologer gør brug af deres faglighed i mange roller og mange professionelle relationer inden for et vidt spektrum af arbejdsformer. Psykologer har forudsætninger for at bidrage til at skabe betydningsfulde forandringer for det enkelte individ, for grupper og organisationer. Psykologers arbejdsopgaver indebærer ofte mulighed for dybtgående påvirkning af andre mennesker.

Sådanne arbejdsvilkår stiller store krav til psykologers etiske bevidsthed og er grunden til, at psykologer har valgt at formulere fagetiske principper.

Mange af psykologernes erhvervmæssige relationer og arbejdsopgaver er imidlertid af en sådan art, at det ikke er muligt at regulere dem ved hjælp af formaliserede regler. Det afgørende bliver derfor at fremme den enkelte psykologs etiske bevidsthed, ansvarsfølelse og faglige kvalifikationer.

Diskussionen om og udviklingen af fagetiske principper er en fortløbende proces.

2. ETISKE PRINCIPPER

Definitionen af klient

I det følgende refererer udtrykket "klient" til enhver person, gruppe af personer eller organisation, som psykologen har et arbejdsmæssigt forhold til. I visse situationer kan klientbegrebet udvides til at gælde personer, som er sekundært berørt, fx en primærklients familie, en klientgruppes organisatoriske omgivelser eller en organisations kunder eller interessenter.

Personens rettigheder og værdighed

I overensstemmelse med sine øvrige arbejdsmæssige forpligtelser, FN's menneskerettighedserklæring og gældende lovgivning udviser psykologen respekt for ethvert menneskes rettigheder, værdighed og integritet og arbejder for at fremme udviklingen heraf. Psykologen respekterer individets ret til privatliv, fortrolighed, selvbestemmelse og autonomi.

2.1 RESPEKT

Psykologen viser respekt for menneskets grundlæggende rettigheder, værdighed og integritet og tilstræber at undgå, at psykologens faglige viden anvendes på en måde, som krænker, udnytter eller undertrykker mennesker. Psykologen respekterer klienternes og andre berørte parterers viden, opfattelse, erfaring og ekspertise. Psykologen respekterer kollegers og andre faggrupperes særlige kvalifikationer, forpligtelser og ansvar.

Psykologen er opmærksom på individuelle, rollemæssige, kulturelle og sociale forskelligheder. Psykologen er også opmærksom på, hvordan individuelle, rollemæssige, kulturelle og sociale forskelligheder kan påvirke det professionelle virke.

Fortrolighed og tavshedspligt

Psykologen beskytter fortroligheden af det, som psykologen erfarer om klienter og andre. Der gøres en undtagelse fra dette princip, dersom der foreligger åbenbar fare for klienten eller andre. Psykologen kan også i henhold til lovgivningen være forpligtet til at videregive oplysninger og underretter derfor klienten om de begrænsninger i tavshedspligten, der følger af lovgivningen.

Informeret samtykke og valgfrihed

Psykologen informerer klienten om de planlagte initiativer og drøfter sine handlinger og de sandsynlige følger heraf med klienten. Herudover overvejer psykologen, om måden, hvorpå informationen bliver overbragt, er respektfuld og passende set i forhold til klientens mulighed for at modtage og forstå information. Psykologen muliggør således informeret samtykke ved at give klienten de nødvendige oplysninger til at tage stilling til, om initiativerne skal godkendes.

Selvbestemmelse

Psykologen beskytter klientens selvstændighed og ret til selvbestemmelse. Dette gælder også for klientens ret til at starte og afslutte den professionelle relation. I arbejde med børn eller klienter, som er tvunget til behandling mod deres vilje, eller i pressede akutte situationer skal målet altid være at respektere klientens selvstændighed og tilstræbe en samarbejdsrelation.

2.2. KOMPETENCE

Psykologen bestræber sig på at udvikle og opretholde højt fagligt kvalifikationsniveau i sit arbejde. Psykologen tilstræber bevidsthed om sine faglige og menneskelige stærke og svage sider, således at psykologen realistisk kan vurdere, med hvilken kompetence psykologen kan påtage sig opgaver. Psykologen tager sine egne personlige forhold i betragtning, og hvordan disse vil kunne påvirke psykologens personlige kompetence. Psykologen påtager sig kun de opgaver, tilbyder kun de ydelser og bruger kun de metoder, psykologen er kvalificeret til i kraft af uddannelse, træning og erfaring.

Etisk bevidsthed

En forudsætning for en høj faglig kompetence er, at psykologen er opmærksom på de fagets principper og integrerer etiske vurderinger i sin professionelle praksis.

Kompetence og kompetenceudvikling

Psykologen arbejder i overensstemmelse med videnskabelige principper og underbygget erfaring og tilstræber en løbende faglig udvikling. Psykologerne tilegner sig viden om den videnskabelige og professionelle udvikling indenfor sit arbejdsområde.

Begrænsninger i kompetencen

Psykologen arbejder inden for de grænser for sin egen kompetence, der følger af uddannelse, erfaring og personlige evner og søger professionel hjælp og støtte i vanskelige situationer.

Metodebegrænsninger

Psykologen er opmærksom på de psykologiske metoders begrænsninger og på de konklusioner, som kan drages heraf. Psykologen udviser særlig forsigtighed ved brug af metoder, apparater og teknikker, som ikke opfylder standardkravene til metoder, eller som psykologen ikke mestrer til fulde.

Begrænsninger i rammebetingelser

Psykologen er opmærksom på, hvordan omstændigheder og betingelser kan fremme eller hæmme hensigtsmæssig brug af psykologens kompetence og metoder.

2.3. ANSVAR

Psykologen er opmærksom på det professionelle og videnskabelige ansvar, psykologen har for sine klienter og den organisation og det samfund, som psykologen lever og arbejder i. Psykologen undgår at forvolde skade og er ansvarlig for sine egne handlinger. Psykologen bestræber sig altid på at sikre, at psykologens ydelser ikke misbruges.

Forskelle i viden og magt vil altid påvirke psykologens professionelle relationer til kolleger og klienter. Jo større disse forskelle er, jo større er psykologens ansvar.

Ansvar

Psykologen tager selv ansvar for kvaliteten og konsekvenserne af sit arbejde og er samtidig bevidst om, at psykologen af andre opleves som repræsentant for sin stand. Psykologen er opmærksom på, hvordan psykologen bruger sin psykologiske viden, også uden for sit professionelle virke.

Undgåelse af misbrug/skade

Psykologen tilstræber at undgå, at psykologfaglig viden eller praksis bliver misbrugt, og sikrer, at en skade, som er uundgåelig, bliver så lille som muligt.

Psykologen deltager ikke i aktiviteter, som sigter mod, at man med fysiske eller psykiske tvangsmidler (indoktrinering, "hjernevask", tortur) eller med trussel om sådanne tvangsmidler:

- Tvinger mennesker til at give oplysninger eller indrømmelser eller tilståelser.
- Presser mennesker til at afsløre, fornægte eller ændre eget eller andres verdenssyn eller politiske, religiøse eller etiske overbevisninger.

Psykologen forsøger aktivt at hindre, at psykologfaglig viden bliver anvendt i sådanne aktiviteter og vil videregive viden om sådanne forhold til den nationale psykologforening eller relevante menneskerettighedsorganer.

Håndtering af etiske dilemmaer

Psykologen erkender, at der kan forekomme etiske dilemmaer i psykologens professionelle virke. Det er psykologens ansvar at håndtere sådanne problemer og drøfte dem med kolleger, opdragsgivere og/eller den relevante nationale psykologforening. Psykologen bør også informere andre relevante personer om de overvejelser, som de etiske principper nødvendiggør.

Kontinuitet i ydelser

Psykologen har ansvaret for at indgå en aftale med klienten om betingelserne, forløbet, afslutningen og opfølgningen på den professionelle kontakt. Psykologen erkender det ansvar, psykologen har for relationen til en klient, efter at den professionelle opgave formelt er afsluttet. Efter afslutningen af en professionel relation med en klient skal psykologen stadig opretholde disse etiske standarder.

Udvidet ansvar

Psykologen har et udvidet ansvar for videnskabelig og faglig praksis og anvendelsen af professionelle etiske standarder i relation til sine assistenter, vejledningskandidater og studerende. En psykolog, som underviser i psykologiske arbejdsmetoder, har også et ansvar for at diskutere styrkerne og svaghederne ved metoderne samt deres mulige etiske implikationer.

2.4. INTEGRITET

Psykologen stræber efter faglig integritet i forskning, undervisning og anvendt psykologi. Dette indebærer, at psykologen optræder ærligt, upartisk og respektfuldt over for relevante involverede parter. Psykologen gør sin rolle så klar og tydelig som muligt i alle arbejdssammenhænge.

Redelighed og tydelighed

Psykologen giver adækvate oplysninger om sine kvalifikationer, uddannelse, erfaring, kompetence og faglige tilknytning og benytter udelukkende de erhvervsbetegnelser, som uddannelse, autorisation og stilling giver ret til.

Når psykologen udtaler sig i egenskab af psykolog, tilstræbes saglighed og nøjagtighed. Psykologen informerer om psykologisk professionsudøvelse på en sådan måde, at misforståelse undgås, og at fag eller erhverv ikke skades.

Psykologen informerer på forhånd klienten om de økonomiske vilkår for den professionelle relation og er opmærksom på de følger, det kan få, hvis psykologen, ud over den aftalte pris, modtager gaver eller andre ydelser fra klienten.

Interessekonflikter og udnyttelse

Psykologen tilstræber sig på at være bevidst om sine egne personlige behov, holdninger og værdier og om sin rolle i den professionelle relation. Psykologen må ikke misbruge sin magt og stilling ved at udnytte klientens afhængighed og tillid.

Psykologen undgår at udvikle en ikke-faglig relation til klienten. Sådanne relationer reducerer den nødvendige professionelle distance og kan føre til interessekonflikter eller misbrug. Psykologen er opmærksom på, hvordan intimitet og seksualitet direkte og indirekte kan påvirke relationen

mellem psykolog og klient. Psykologen undgår at lade relationen blive privat eller seksuel. Der må ikke forekomme seksuelle forhold mellem psykolog og klient.

3. BRUG AF PRINCIPPERNE

3.1. ETISK VEJLEDNING TIL PSYKOLOGEN

Principperne er ment som en støtte til psykologen i psykologens daglige arbejde, tænkning og planlægning og i løsningen af etiske problemstillinger og dilemmaer i psykologens professionelle virke.

Det er vigtigt at være opmærksom på følgende:

- Psykologens ansvar må ses i sammenhæng med den professionelle relations karakter og opgavens art.
- Indholdet af de etiske principper bør udvikles gennem aktive og fortløbende diskussioner.

Den etiske refleksion

Ved enhver beslutning om at påtage sig eller afvise en opgave reflekterer psykologen over dens mulige etiske implikationer. På den måde skabes, tydeliggøres og øges bevidstheden om etiske spørgsmål. Fortløbende etiske refleksioner i det professionelle virke gør det muligt for psykologen at identificere etiske dilemmaer.

Etiske dilemmaer

De fire hovedprincipper i fagetikken er altid indbyrdes afhængige og kan, i visse situationer, være i indbyrdes konflikt. Sådanne etiske dilemmaer kræver nøje refleksion og ofte også diskussion med klienter og kolleger for at vurdere overlap og sammenhæng mellem de etiske principper. Trods tilstedeværelsen af sådanne konflikter, kan det alligevel være nødvendigt at træffe beslutninger og handle på

grundlag af disse. Det betyder i praksis, at det kan være nødvendigt at prioritere nogle principper frem for andre.

Etisk supervision

Når en psykolog møder komplekse problemstillinger inden for faglig etik, rådfører psykologen sig med kolleger eller Komite for etik. Det at søge hjælp er i sig selv udtryk for en etisk bevidsthed, men beslutningen om handling ligger hos den enkelte psykolog. En psykolog, som bliver bekendt med, at en kollega har problemer med at håndtere en situation, hvor de fagetiske principper er i konflikt, tilbyder sin hjælp til at løse dilemmaet.

3.2. INFORMATION TIL OFFENTLIGHEDEN

Informationsmateriale, som er beregnet til offentlig brug, bør omfatte information om psykologernes fagetiske principper og andre aktuelle retningslinjer.

Psykologerne forsyner opdragsgivere og/eller de berørte parter med tilstrækkelig information om retningslinjer og principper for den faglige etik i tilfælde af klagesager og mulige sanktioner.

3.3. BEHANDLING AF KLAGER OVER PSYKOLOGER

De fagetiske principper er også et grundlag for at tage stilling til klager over psykologers handlinger. I vurderingen må der tages hensyn til de etiske dilemmaer, som kan være opstået, og de prioriteringer, psykologen har måttet foretage under den etiske beslutningsproces.

En psykolog, som bliver bekendt med, at en kollega bryder de fagetiske principper, skal tage sagen op med den pågældende kollega, inden psykologen informerer Komite for etik herom.